

J. VINCENT

DISRAELI.

Oxford, 1990.

Talán Disraelinek volt a legtöbb életrejműve az angol miniszterelnökök közül. Legutóbb, 1975-ben Harold MacMillan volt miniszterelnök – akit leginkább hasonlítottak Disraelihez – írt róla „The Past Masters” c. művében. Ugyanekkor The Oxford University Press elindított egy olcsó – kötetenként mintegy 8-10 fves – sorozatot Oxford Past Masters címen. 63 kötet már megjelent, és néhány tucat készülóban van. A kötetek többnyire irodalmi és társadalomtudományi kiválóságokról szólnak. Disraeli az első, aki nemcsak mint író, hanem mint magasrangú állami tisztségviselő kapott helyet a sorozatban J. Vincent bristoli professzor összefoglalásában. A sorozat természete megszabta a szerző megjelenítési módját: a kötet négyötöd része Disraeli műveinek és filozófiai felfogásának elemzése. Így a régi és kiváló Disraeli-életrajzok – a hatkötetes Moneypenny és Buckle, vagy az 1966-ban Lord Blake által írt életrajz – ismerete is szükséges ahhoz, hogy Vincent hőseit a maga teljességében az olvasó történeti ismereteiben és értékítéletében is helyére tegye.

Vincent lényegében egyetért Blake-kel abban, hogy Disraeli politikai életútját nem tartja túlságosan sokra, más miniszterelnökökkel, pl. Gladstone-nal összehasonlítva, sem mint kora kimagasló alakját, sem mint eredeti gondolkodású államférfiút. Disraeli azonban soha nem volt unalmas szavaiban. Blake szerint Disraeli nem tenni akart valamit, inkább valaki akart lenni. S ennek megfelelően a tennivalókra nem volt kidolgozott ideológiája vagy módszere.

Vincentet foglalkoztatja az a kérdés, és részben meg is válaszolja azt: hogyan lett Disraeliből a nagy konzervatív mintakép. Hiszen több – számára sikertelen – választás után került hatalomra, s nevéhez kevés maradandó törvény fűződik. (Habár a szakszervezeti sztrájk törvény részben, a kutyaadó, a fokozatos jövedelemadó az 1870-es évekhez kapcsolódik.) Vincent válasza arra, hogy miért lett Disraeli tory mintakép az: hogy bár korábban Peel kiemelkedő vezetőnek bizonyult, jelentősége tory berkekben utóbb csökkent; Liverpool és Derby nem hagyott nyomot; Wellington, mint politikus, nem bizonyult sikeresnek. Végül is Vincent sommázata Disraeliről az, hogy ő volt a konzervatívok Harold Wilsonja, mert összetartotta a konzervatívokat, miként Wilson a szocialistákat.

Disraeli – persze Churchill mellett – a legjelentősebb miniszterelnök-író. Ha nevéhez nem is fűződik komoly politikai döntés, életrajzírói egyetértenek abban, hogy érdekes emberi figura volt, ami abban is megmutatkozik, ahogyan karrierjét egyengette. Mint a Coningsby, Sybil és Tancred regénytrilógia írója: haladó társadalmi mondanivalója felülmúlja a 19. században igen termékeny és közkedvelt Trollope politikai regényeit.

Haraszi Éva

FREEDOM'S DAUGHTER

LETTERS BETWEEN INDIRA AND J. NEHRU, 1922–1939. ED BY S. GANDHI

(A szabadság leánya. Levélváltások Indira és J. Nehru között, 1922–1939.)
London, 1989.

Sonia Gandhi, a jelenlegi indiai államfő olasz felesége rendezte sajtó alá anyósa, Indira Gandhi és apja J. Nehru levelezését. Apa és leánya érzelmileg és intellektuálisan egyaránt igen közel áll egymáshoz. A kötetben közzétett 319 levél többsége hosszú, és ha néhány napot kihagytak, szinte úgy érezték, hogy túl sok idő telt el közben. Nehru – főleg a börtönből frott – levelei csiszoltak, irodalmiak. Indiráé – Európa számos fővárosából – személyesebbek, naplószerűbbek. Nehru levelei telve vannak tanácsokkal, józansággal, életművészettel: olvasson a leánya sokat, de nem fontos, hogy a legújabb könyveket olvassa; az élet kellemetlenségeit szükségesnek fogja fel és sztoikusán reagáljon rájuk; ha neve és híre miatt veszik körül, ennek ne tulajdonítson túl nagy jelentőséget.

A könyv fő érdeme, hogy sokat nyújt Gandhi személyiségének jobb megismeréséhez: értékeit, kulturáltságát, erkölcsi magatartását közelebb hozza hozzánk, és részletekbe is enged bepillantani. Természetesen Indira levelei ebből a szempontból kevésbé jelentősek, hiszen ő 5 éves volt, amikor először és 22, amikor utoljára válaszolt. Magányos, de akaraterővel rendelkező fiatal leány képe bontakozik ki leveleiből, az angol iskolai környezetben úgy érzi, nem teljesen értik meg őt, gondolkodását, értékrendjét.

Nehru érzelmeiben és intelmeiben sok minden a helyes életmódra, életvitelre utal: ebben benne foglaltatik az elmélyülésre való figyelmeztetés is. 14 éves leányát így inti: „Butaság bárkinek is betegnek lennie, szerintem, ha valaki testileg nem erős, az a saját hibája.” A levelek nagy része bölcselkedő és leíró. S mint ilyen, a korhoz is kitűnő adalék.

Haraszti Éva

A. STORR

CHURCHILL'S BLACK DOG

(Churchill fekete kutyája)

London, 1989.

A könyv 14 esszé gyűjteménye. A bevezető frás a címadó: a neves angol pszichológus remekbe készült értekezése Churchill jól ismert depressziójáról, amit saját maga „fekete kutyának” nevezett. E helyen csupán Anthony Storr Churchill-esszéjére összpontosítunk.

A történettudomány régóta számít a pszichológusok eredményeire. Ha feltételezzük a személyiség szerepét a történelemben, aminthogy ezt fel kell tételeznünk, fontos megértenünk a kiemelkedő személyiségek jellemző emberi vonásait.

Storr Churchill-elemzése e téren példamutató. Storr-ról tudnunk kell, hogy bizonyos vonatkozásban nézetei talán közelebb állnak Jungéhoz, mint Feudéhoz. Storr például Freuddal ellentétben hisz abban, hogy az ember fejlődése nem áll meg felnőtt korban. A különböző életkorok változásokat feltételeznek. Storr szinte minden tanulmányában foglalkozik a kreativitás és a depresszió kérdésével. A Churchill- tanulmányban az a tanulságos, hogy mennyire távol esett Churchill arcképe a depressziójával küzdő Churchillétől, és ezt hogyan magyarázza meg Storr. Nem titkolja, hogy Churchillben megvoltak az embertelenség vonásai, rossz szülő volt, nőikkel kapcsolatban eleinte romantikus, majd érdektelen, számos embert csak annyiban vett számításba, amennyiben az érdekeinek megfelelt, stb. S mindez együtt járt azzal, hogy Churchill 1940-ben nemzetének megmentőjévé válhatott. A pszichológusok nyelvén Churchill egy extravertált depressziós volt, azaz saját „értéktelenségét” azzal igyekezett kompenzálni, hogy a világra kényszerítse saját elképzeléseit. A nagy történelmi pillanat 1940-ben következett be, amikor Churchill bátorsága, merészsége, belső elképzelései találkozottak külső tényezőkkel; az ország, nemzete szükségleteivel. Storr tanulmánya minden történész számára ajánlható olvasmány.

Haraszi Éva